

РЕЦЕНЗИИ

ИЗДАДЕНО Е СЛОВО НА ГРИГОРИЙ ЦАМБЛАК ЗА СРЕДНОВЕКОВНИЯ ТЪРНОВСКИ ИСИХАСТ СВЕТИ КИПРИАН

доц. к.ф.н. Евлоги ДАНКОВ

Неотдавна (1995 г.) издателство “ПИК” — Велико Търново отпечата книгата на Невяна Дончева-Панайотова, в която се анализира “Надгробно слово за митрополит Киприан” от Григорий Цамблак. Известно е, че светите мощи на произхождащия от средновековния Търновград Киприан днес се намират в Успенския събор в Московския Кремъл. Нашите критици и политици като че ли отдавна са забравили този толкова важен факт в духовната история на Православната църква. Комунистическият религиозен атеизъм едва ли не считаеше 30-годишната митрополитска дейност на св. Киприан за негативна страна на взаимоотношенията между България, Русия и Украйна. Българските величия се страхуват да признаят, че св. Киприан е бил Киевски и Всеруски митрополит от 1376 до 1406 г. Този виден духовник на Българската Православна църква е канонизиран за светец на Руската Православна църква през 1472 г. Малко са тези светци, чията памет се празнува два пъти в годината, както това е по отношение на св. Киприан. В руския православен календар празникът на св. Киприан се отбелязва на 16 септември. Това е денят на смъртта му. Именно този ден в Православието се счита за по-важен от раждането на светеца, защото тогава се осъществява неговото успение, т. е. той се освобождава от плътта и придобива небесен живот. Другият църковен празник, посветен на св. Киприан, е на 27 май. Това е датата, когато са открити и пренесени мощите (нетленни) в Московския Успенски събор.

Съчинението на другия търновец — св. Григорий Цамблак, посветено на св. Киприан, е написано през 1409 г. То е прочетено в Успенския събор три години след смъртта на св. Киприан, който умира на 16 септември 1406 г. Св. Григорий Цамблак дава сведения за св. Киприан, че той при своето пътуване от Киев за Цариград посещава средновековната столица Търново през 1379 г. По това време св. Киприан е бил в Търново и е споделял великата мисия, която трябва да изпълнява българската столица в православния свят като цяло и Православната църква в частност. Затова Търново е бил наричан “великият”, “преславният”, “чудният”, “вторият след Константинопол”, “царица на градовете”, “богоспасяемият Търновград”.

Към богословско-философския дух на Търновската книжовна школа освен св. Евтимий, св. Киприан и св. Григорий Цамблак, обикновено се отнасят още Йоасаф Бдински, дяк Андрей и Константин Костенечки — философ.

В книгата на Невяна Дончева-Панайотова са включени и за пръв път репродукции на миниатюри за митрополит св. Киприан и св. Григорий Цамблак от Остермановите томове на Руския илюстриран летописен свод от XVI в. Представени са илюстрации, отразяващи пристигането на св. Киприан в Русия, а също така тържеството по случай пристигането на св. Киприан в Москва на 23 май 1371 г. Особено силно впечатлява илюстрацията, на която е показано погребението на св. Киприан в Успенския

събор в Москва. В книгата се съдържат илюстрации, представящи пристигането на св. Кирпиан в Русия. Специално внимание е обърнато на този момент, в който княз Витовт иска от Цариградския патриарх да ръкоположи търновския исихаст св. Григорий Цамблак за митрополит. Тържественост и духовна възвишеност излъчва илюстрацията, изобразяваща интронизацията на св. Григорий Цамблак за Киевски митрополит. Илюстрациите в книгата завършват с успението (смъртта) на св. Григорий Цамблак.

Невяна Дончева-Панайотова предполага, че при гореспоменатото посещение на св. Киприан в средновековната българска столица той е възлагал надежди за спасяване на Православието и на самия “цар Иван Шишман, чиято сестра Кираца-Мария била съпруга на провъзгласения през 1376 г. в Цариград византийски император Андроник IV — Палеолог” (с. 29). И св. Киприан, и св. Григорий Цамблак са възприели исихастските мотиви при осъществяването на своето словесно творчество. Руските екизоведи са склонни да обозначават този стил като “плетение словес”. Константин Мечев се старее да намери български еквивалент и въвежда названието “свовесно вземо”. Но всъщност по-правилно е да бъде наречено “везани словеса”. Така по-убедително се избягва профанизацията на исихастките нравствено-етически и естетически мотиви, осъществяващи св. Евтимиевата езикова реформа.

Св. Григорий Цамблак представя св. Киприан в Успенския събор като кормчия, който направлява кораба на всеки християнин към Небесата. Връзката между византийските православни традиции, Българската и Руската Православна църква се подкрепя и от обстоятелството, че в продължение на 2 години (1406 — 1407 г.) “Цамблак е бил игумен на Плинарския манастир в Цариград” (с. 43). Авторката на книгата възприема схващането, че св. Евтимий, св. Киприан и св. Григорий Цамблак са от

видния болярски род от средновековната българска столица Цамблаковци. При това св. Григорий Цамблак се е обучавал непосредствено при св. Евтимий. По всяка вероятност това е било в района на тогавашния манастир “Св. Троица” и Трапезица, за които съществуват данни, свързани с осъществяването на книжовна дейност. Св. Киприан е чичо на св. Григорий Цамблак. Св. Григорий Цамблак е роден около средата на 60-те години на XIV в. в Търново. Ето защо не подлежи на съмнение твърдението на св. Григорий Цамблак, че като малък през 1379 г. е взел участие при посрещането на своя чичо в Търново.

И тримата български светци утвърждават православно-християнското богословие и философията на исихазма. Ето защо Невяна Дончева-Панайотова отбелязва: “Езикът и стилът на “Надгробното слово за митрополит Киприан” зависят както от мирогледа и идейно-философските позиции на писателя, така и от неговите творчески задачи” (с. 66). Споменатото надгробно слово завършва с приписка: “Григорий Цамблак написа това надгробно слово, бидейки митрополит на Киев и на цялата Литовска държава” (с. 109). Всъщност св. Григорий Цамблак става митрополит на Киев и Литва на 15 ноември 1415 г. и умира на същата църковна длъжност през зимата на 1419 — 1420 г.

В заключение ще отбележим, че за нас българите особено важно значение има кремълският Успенски събор в Москва. Там почиват нетленните мощи на българския светец Киприан. Там е изнесено надгробното слово на св. Григорий Цамблак за св. митрополит Киприан. Някога може би ще придобием смелост да поискаме тези мощи на Търновския светец и да ги съхраним за бъдните православни поколения в неговия роден град Велико Търново.